

קשיים רגשיים והתנהגותיים בקרב ילדים בגיל הרך והוריהם:

תמונת מצב עדכנית בעקבות המלחמה

כרמל בלנק, דנה שי, יעל נבון, שרית סילברמן ויוסי שביט

אסון 7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיו הותירו מדינה שלמה פצועה וכואבת. אפשר לחשוב שילדים בגיל הרך אינם מבינים את המצב לאשורו ולכן אינם מושפעים מן האירועים, אך עדויות מחקריות מראות שחשיפה לאירועי מלחמה בגיל הרך פוגעת ברווחתם הנפשית ובהתפתחותם של ילדים (Sadeh et al., 2008; Torche & Shwed, 2015).

כדי ללמוד על מצבם של ילדים בגיל הרך בישראל ושל הורים לילדים בגילים אלו בזמן המלחמה ערכה יוזמת מרכז טאוב לחקר ההתפתחות ואי-השוויון בגיל הרך בינואר 2024 סקר אינטרנטי בקרב 1,200 הורים לילדים בגילי לידה עד 6. מטרת הסקר הייתה לבחון את מצבם הרגשי, ההתנהגותי וההתפתחותי של ילדים צעירים בתקופה זו ואת מצבם הרגשי של הוריהם, וללמוד על ההבדלים בהיבטים אלו בין משפחות שנחשפו למלחמה באופנים שונים. משתתפי הסקר נשאלו על מידת החשיפה שלהם לאירועים הקשורים למלחמה, על שיבוש שגרת היום-יום וסגירת מסגרות החינוך ועל הקשיים השונים שעימם התמודדו הילדים והוריהם מתחילת המלחמה (לפירוט על המתודולוגיה של הסקר ראו בנספח).

ממצאים ראשוניים מהסקר

שליש מהמשפחות עם ילדים בגיל הרך נחשפו לאירועי המלחמה באופן ישיר

בשונה מאירועים ביטחוניים אחרים בעשורים האחרונים, המלחמה הנוכחית הגיעה בדרך זו או אחרת כמעט לכל בית בישראל. בשבת השחורה נרצחו אזרחים רבים ומאות נחטפו לעזה, ובשבועות הראשונים למלחמה נשמעו אזעקות והדי פיצוצים במרבית חלקי הארץ, נערך גיוס מילואים נרחב וחבלי ארץ שלמים פונו מיושביהם לתקופה ממושכת. כל אחת מהחשיפות הללו שונה במהותה ובאופן השפעתה על חיי המשפחה, אך יש להניח שלכל אחת מהן יש השלכות שמגבירות קשיים מסוגים שונים, הן של ההורים והן של הילדים.

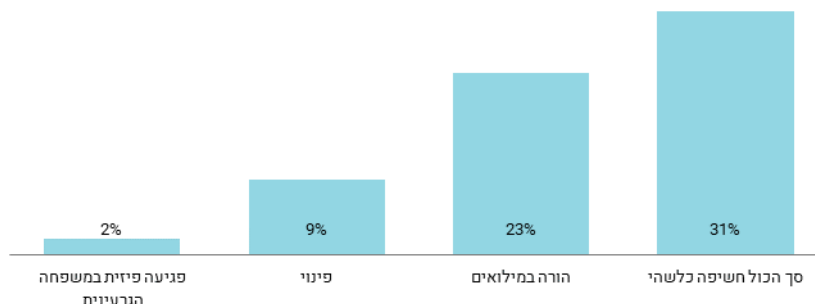
תרשים 1 מציג את שיעור המשפחות שנסקרו אשר חוו את המלחמה באופן ישיר בביתן – בין שמישהו מהמשפחה הגרעינית נפגע פיזית במלחמה, בין שהמשפחה נאלצה להתפנות ממקום המגורים, ובין שאחד ההורים נקרא לשירות מילואים בכוחות הביטחון. בסך הכול, כשליש מהמשפחות פגשו את המלחמה "מקרוב" באחד מן האופנים שהוזכרו כאן. המקרה השכיח ביותר הוא שירות של הורה במילואים בכוחות הביטחון – כמעט רבע מהמשפחות. 9% דיווחו על פינוי ממקום המגורים, ו-2% דיווחו על פגיעה פיזית במשפחה הגרעינית. כל השאר, 69% מהמשפחות, הוגדרו על ידינו כמי שחוו "חשיפה עקיפה" למלחמה. 23% מההורים דיווחו על פגיעה פיזית במעגל החברתי הקרוב, כמו משפחה מורחבת או חברים קרובים, וסביר להניח שגם פגיעה של אדם מהמעגל הזה השפיעה על בני המשפחה במידה כלשהי. יש לזכור גם כי מרבית

---

* ד"ר כרמל בלנק, חוקרת בכירה במרכז טאוב והמחלקה למדעי ההתנהגות, המרכז האקדמי רופין; דנה שי, חוקרת במרכז טאוב ודוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב; ד"ר יעל נבון, חוקרת בכירה במרכז טאוב; ד"ר שרית סילברמן, חוקרת בכירה במרכז טאוב; פרופ' יוסי שביט, ראש יוזמת מרכז טאוב לחקר ההתפתחות ואי השוויון בגיל הרך ופרופסור אמריטוס לסוציולוגיה באוניברסיטת תל אביב. הסקר נערך במסגרת יוזמת מרכז טאוב לחקר ההתפתחות ואי השוויון בגיל הרך, שפעילותה נתמכת על ידי קרן ברכה, קרן ברנרד ון ליר ויד הנדיב.

אוכלוסיית ישראל נחשפה לאזעקות ולהדי פיצוצים ברמות שונות במהלך המלחמה; בניתוח קודם מצאנו כי מתוך כלל אוכלוסיית הילדים עד גיל 5 רק 24% התגוררו ביישובים שבהם לא נשמעו אזעקות כלל במהלך אוקטובר 2023 (מרכז טאוב, 2023). לבסוף, יש להניח שילדים רבים נחשפו לחדשות, לשיחות, לתמונות ולמידע במדיה, במרחב הציבורי ובבתים.

תרשים 1. שיעור החשיפה הישירה של משפחות עם ילדים בגילי לידה עד 6 לאירועי המלחמה

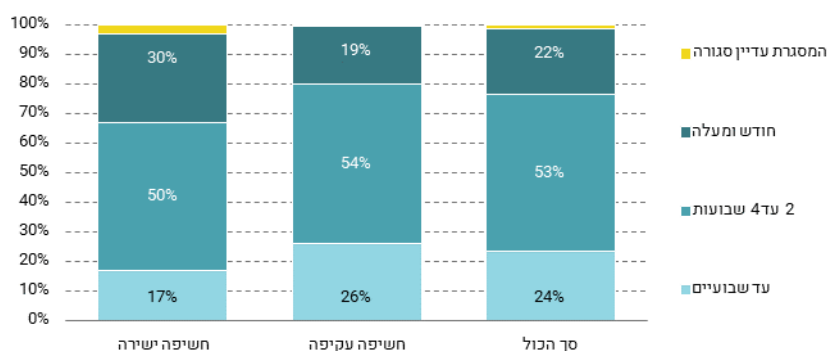
* לפי דיווח ההורים בסקר.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

שיבוש שגרת היום-יום וסגירת מסגרות החינוך

מעבר לחשיפה לאירועי המלחמה, שגרת היום-יום של משפחות וילדים צעירים רבים נפגעה עקב סגירת מסגרות החינוך לתקופה לא מבוטלת. תרשים 2 מתאר את התקופה שבה מסגרות החינוך לגיל הרך היו סגורות, בקרב ילדים אשר נחשפו למלחמה באופן ישיר ובקרב מי שחוו חשיפה עקיפה למלחמה. ניתן לראות כי הילדים שחוו חשיפה ישירה לאירועי המלחמה נפגעו מעט יותר גם בהיבט הזה, אך גם אלה שנחשפו למלחמה בעקיפין חוו פגיעה בשגרת יומם. לפני המלחמה, כשני שלישים מהילדים במדגם היו רשומים למסגרות חינוך וטיפול. בשבוע הראשון למלחמה נסגרו כל מסגרות החינוך, אולם **מסגרות החינוך של כ-76% מהילדים במדגם היו סגורות שבועיים ומעלה, והמסגרות של 23% מהילדים היו סגורות חודש או יותר**. בנקודה זו חשוב לציין את החשיבות המכרעת שיש למסגרות החינוך ולפעילותן הרציפה והשגרתית בקרב ילדים, ובפרט ילדים בגיל הרך (Kulic et al., 2019). לצד העובדה ששגרה יציבה מספקת לילדים ביטחון וסדר יום, ומאפשרת זאת גם להוריהם, מחקרים מראים שסגירת מסגרות חינוך לגיל הרך נקשרת לבעיות התנהגות שונות בקרב ילדים ולנסיגה התנהגותית, וכן לרמות גבוהות של סטרס (עקה) בקרב הוריהם (Blank & Shchory, 2024; Egan et al., 2021).

תרשים 2. משך הזמן שבו מסגרות החינוך לגיל הרך היו סגורות

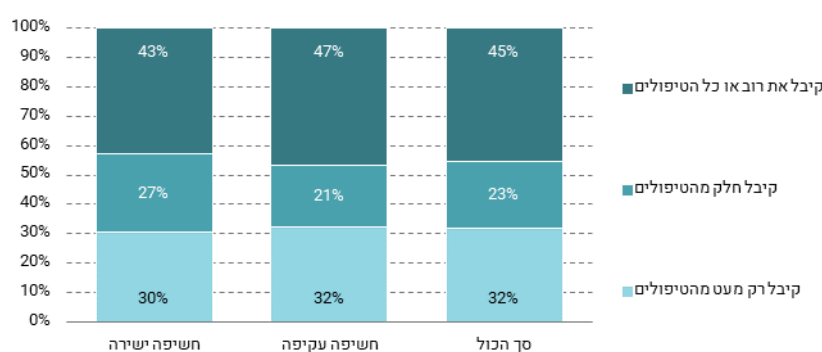

* לפי דיווח ההורים בסקר.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

עדות נוספת לשיבוש הגדול שחוו ילדים בגיל הרך ומשפחותיהם בזמן המלחמה היא שיעור הילדים שהחמיצו טיפולי שגרה או טיפול התפתחותי נדרש. משתתפי הסקר נשאלו באיזו מידה ילדיהם קיבלו את כל התמיכה והטיפולים הרפואיים והנפשיים שנדרשו להם בשלושת החודשים הראשונים למלחמה, כמו טיפולים בקופת חולים, טיפת חלב וכדומה. על פי תרשים 3, אמנם כשני שלישים מהילדים במדגם לא נזקקו כלל לטיפולי שגרה בתקופת המלחמה, אולם מאלה שכן נזקקו לטיפולים מסוג זה, 55% קיבלו רק חלק מהטיפולים שהיו זקוקים להם בעקבות המלחמה. בהיבט זה אין הבדל ניכר בין שתי הקבוצות, כלומר הפגיעה לא היתה רק בקרב מי שנחשפו למלחמה מקרוב.

תרשים 3. קבלת תמיכה וטיפולים רפואיים או נפשיים בשלושת החודשים הראשונים למלחמה בקרב ילדים בגילי לידה עד 6

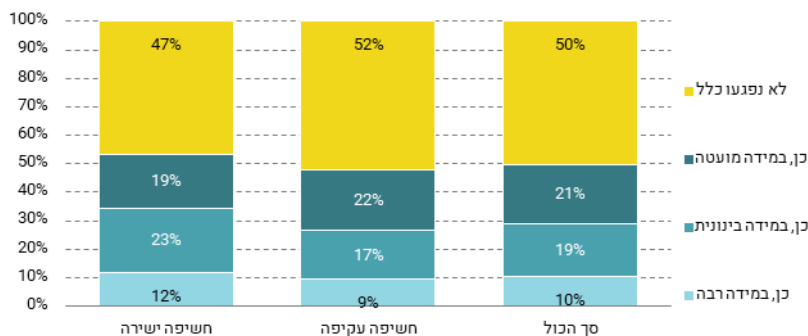
* לפי דיווח ההורים בסקר.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

פגיעה נוספת של המלחמה במשפחות עם ילדים צעירים היא ערעור היציבות הכלכלית של המשפחה. משקי בית עם ילדים בגיל הרך הם מראש משקי בית בסיכון גבוה יחסית לחיים מתחת לקו העוני (נבון ובוורס, 2023). משתתפי הסקר נשאלו אם משפחתם נפגעה מבחינה כלכלית, למשל בעקבות פגיעה בעבודה או בעסק.

כפי שרואים בתרשים 4, 50% מההורים העידו שמשפחתם נפגעה כלכלית במידה כלשהי, וכמעט 30% העידו על פגיעה כלכלית בינונית או קשה. גם כאן, ההבדלים בין משפחות שנחשפו למלחמה באופן ישיר ובאופן עקיף קטנים, מה שמעיד על כך שהפגיעה היא רחבה ואינה תלויה במידת החשיפה למלחמה.

תרשים 4. פגיעה במשפחות עם ילדים בגילי לידה עד 6 מבחינה כלכלית בעקבות המלחמה

* לפי דיווח ההורים בסקר.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

נראה אפוא כי חלק לא מבוטל מהילדים בגילי לידה עד 6 נחשפו למלחמה באופן ישיר, וכי הם נפגעו במגוון היבטים שהם בעלי השפעה על רווחתם והתפתחותם, כמו סגירת מסגרות החינוך לתקופה ממושכת (שפגעה גם בהוריהם), החמצת טיפולי שגרה וערעור היציבות הכלכלית של המשפחה.

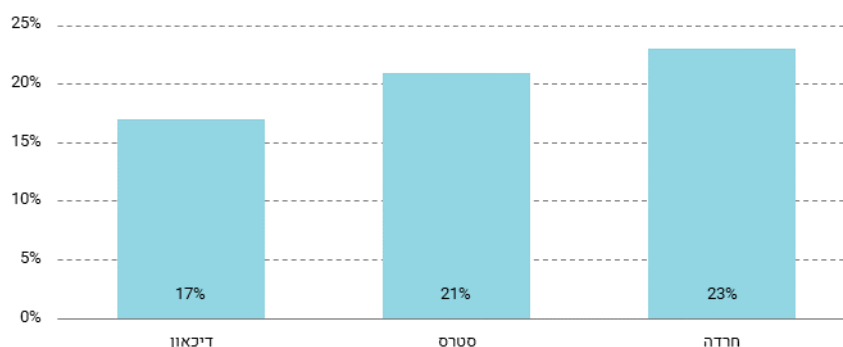
קשיים רגשיים בקרב הורים לילדים בגיל הרך

החוויה של ילדים, בפרט בגיל הרך, מתווכת על ידי הסביבה והמבוגרים המטפלים. מאחר שההורים הם על פי רוב הדמויות ההיקשרותיות החשובות ביותר בחיי הילד בגילים אלו, להבנת ההשפעה של המלחמה על מצבם הרגשי של ההורים ועל מידת פניותם לילדיהם יש חלק חשוב בהבנת השלכות המלחמה על ילדים.

מצבם הרגשי של ההורים נמדד באמצעות שאלון פסיכולוגי מתוקף לדיווח עצמי המודד מצבים רגשיים שליליים של דיכאון, חרדה וסטריס (לפירוט ראו בנספח). תרשים 5 מראה שהורים לא מעטים דיווחו על תסמינים אלו בדרגות חומרה גבוהה או גבוהה מאוד (לפי ההגדרה הקלינית בספרות). על פי הדיווח העצמי, נראה כי כמעט כל הורה חמישי (17%) סובל מזיכאון, וכשמדובר בחרדה או בסטריס השיעורים בדרגות החומרה הגבוהות גבוהים עוד יותר – 23% ו-21%, בהתאמה.

כמו כן, הורים נשאלו אם בעקבות המלחמה חל שינוי בתפקודם בהיבטים כמו רמת הסבלנות שלהם לילדים, התפקוד שלהם בעבודה או בלימודים, היכולת להתרכז או השקט הנפשי שלהם. כ-40% מההורים דיווחו כי רמת הסבלנות שלהם לילדים פחתה בהשוואה לתקופה שלפני המלחמה.

תרשים 5. שיעורי דיכאון, חרדה וסטריס בדרגת חומרה גבוהה וגבוהה מאוד בקרב הורים לילדים בגיל הרך

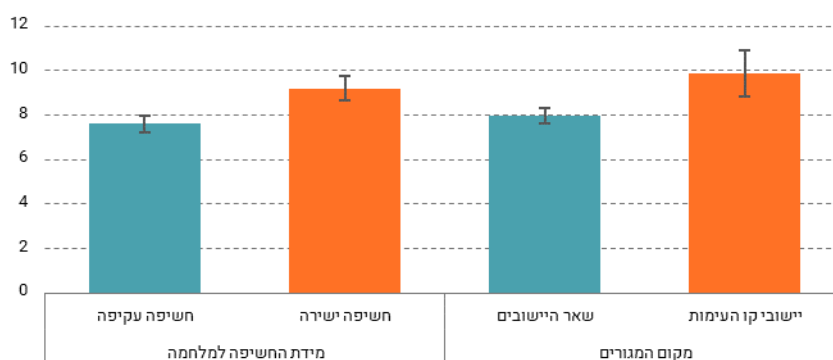

* לפי דיווח ההורים בסקר.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

תרשים 6 מציג את רמת הסטריס בקרב הורים לילדים בגיל הרך, בחלוקה לפי אזור המגורים ורמת החשיפה למלחמה. שלא במפתיע, נראה כי הורים מיישובי עוטף עזה ומיישובי קו העימות בצפון חווים בממוצע רמות סטריס גבוהות יותר מהורים מיישובים אחרים בארץ. כמו כן, הורים במשפחות שנחשפו למלחמה באופן ישיר (פינוי ממקום המגורים, שירות של אחד ההורים במילואים או פגיעה פיזית במשפחה הגריעינית) חוו בממוצע רמות סטריס גבוהות יותר מהורים במשפחות שחוו את המלחמה רק באופן עקיף.

תרשים 6. רמת הסטריס הממוצעת בקרב הורים לילדים בגיל הרך, לפי אזור המגורים ורמת החשיפה למלחמה

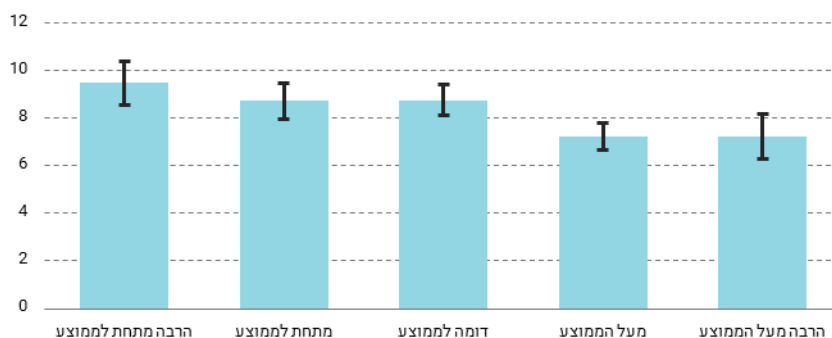
* לפי דיווח ההורים בסקר. הקווים האנכיים בראש כל עמודה מייצגים רווח בר-סמך ברמת ביטחון של 95%.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

בדקנו גם אם יש הבדלים ברמת הסטריס של הורים על פי המצב הכלכלי של משק הבית. ההורים התבקשו להעריך את ההכנסה הממוצעת של משק הבית שלהם בהשוואה להכנסה הממוצעת למשק בית בישראל, כ-17,000 ברוטו (הרבה מתחת לממוצע, מתחת לממוצע, דומה לממוצע, מעל הממוצע, הרבה מעל הממוצע).

תרשים 7 מראה כי רמת הסטרס של הורים אשר הכנסתם ממוצעת ומטה גבוהה בממוצע ושונה באופן מובהק מרמת הסטרס של הורים שהכנסתם מעט או הרבה מעל לממוצע.

תרשים 7. רמת הסטרס הממוצעת בקרב הורים לילדים בגיל הרך, לפי המצב הכלכלי של משק הבית

* לפי דיווח ההורים בסקר. הקווים האנכיים בראש כל עמודה מייצגים רווח בר-סמך ברמת ביטחון של 95%. מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

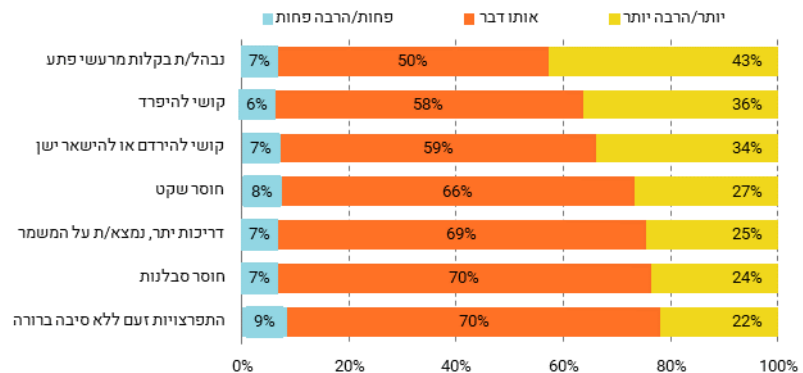
לסיכום חלק זה, נראה כי אחוז לא מבוטל מההורים לילדים בגיל הרך סובלים מתסמינים של דיכאון, חרדה או סטרס, וכי תסמינים אלו בולטים במיוחד בקרב הורים במשפחות מיישובי עוטף עזה וקו העימות בצפון, במשפחות שנחשפו למלחמה באופן ישיר ובמשפחות שהכנסתן ממוצעת או פחות.

קשיים רגשיים בקרב ילדים

ההורים נשאלו אם בהשוואה לימים רגילים הילד או הילדה חווים יותר או פחות תופעות שמעידות על קושי רגשי או נסיגה התנהגותית מאז תחילת המלחמה, כגון התפרצויות זעם ללא סיבה ברורה, קושי להיפרד, קושי להירדם, חוסר שקט ובהלה מרעשי פתע. בתרשים 8 ניתן לראות כי **כשליש מההורים דיווחו שילדיהם הרכים חווים יותר או הרבה יותר קשיים רגשיים מאז תחילת המלחמה**. למשל, 43% מההורים דיווחו שילדם נבהל בקלות מרעשי פתע יותר או הרבה יותר מאז תחילת המלחמה, 36% דיווחו על קושי של ילדם להיפרד יותר או הרבה יותר, ו-34% דיווחו שילדם חווה קושי להירדם או להישאר ישן יותר או הרבה יותר מאז תחילת המלחמה. עם זאת, יש לציין כי מרבית ההורים דיווחו שלא חל שינוי מהותי בהתנהגות ילדיהם.

מניתוח הקשרים בין רמת הקשיים של הילדים והנסיגה ההתנהגותית שלהם בהשוואה לתקופה שלפני המלחמה ובין מצבם הרגשי של ההורים עולה כי קיים קשר ישר ומובהק בעוצמה בינונית ($r=0.4, p<0.001$), כלומר, **ככל שרמות הדיכאון, החרדה והסטרס של ההורים עולות, כך עולים גם הקשיים הרגשיים של הילדים**.

תרשים 8. המידה שבה ילדים בגיל הרך חווים קשיים רגשיים שונים מאז תחילת המלחמה בהשוואה לימי שגרה

* לפי דיווח ההורים בסקר.

מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

סיכום וחלופות מדיניות

הממצאים שהוצגו במסמך זה מעידים שאחוז ניכר מהמשפחות עם ילדים בגילי לידה עד 6 – כמעט שליש – חשופות למלחמה באופן ישיר, בין שהמשפחה נאלצה להתפנות מהבית, בין שאחד מההורים גויס לשירות מילואים ובין שמישהו מהמשפחה הגרעינית נפגע פיזית במלחמה. נוסף על כך, שיעור לא מבוטל מהילדים וההורים חוו אזעקות וירי טילים, פגיעה בשגרת היום-יום עקב סגירת מסגרות החינוך לפרק זמן ממושך ועקב ויתור על טיפולי השגרה שהילדים זקוקים להם, ופגיעה בהכנסת המשפחה. בהינתן כל אלה, אין פלא ששיעור ניכר מהילדים מראים סימני מצוקה ובעיות רגשיות והתנהגותיות שונות, וששיעור ניכר מההורים סובלים מתסמיני דיכאון, חרדה וסטres.

חשוב לזכור שהילדים הצעירים ביותר נמצאים כעת בשלבים קריטיים בהתפתחותם הרגשית והקוגניטיבית, וכל פגיעה בילדים בשלב התפתחותי חשוב זה עלולה להתעצם בהמשך החיים ולהעמיק את הפערים החברתיים בישראל.

לנוכח הממצאים שתוארו לעיל חיוני לחזק את החוסן החברתי של האוכלוסייה באמצעות חיזוק מערך המענים הניתנים לילדים בגיל הרך בכמה היבטים:

1. הקצאת משאבים מספקים לאיתור מוקדם של קשיים וטיפול בבעיות רגשיות והתנהגותיות בקרב ילדים עד גיל 6 במלונות וביישובים שקלטו משפחות מפונות.
2. הפניית תשומת לב מיוחדת לילדים בגיל הרך שהוריהם במילואים וילדים ממשפחות שהכנסתן נמוכה יחסית.
3. המשך המהלך שהחל במאי 2023 עם השקת תוכנית החומש לחינוך וטיפול לגיל הרך, שמטרתה לשפר את איכות החינוך במסגרות באמצעות הגדלת היקף שעות ההדרכה לצוותים והרחבת מערך ההכשרה למטפלות-מחנכות. יש לוודא שהצוותים בכל המעונות בישראל מקבלים הדרכה וכלים להתמודד ולסייע לילדים אשר חווים קשיים בתקופה זו.

לאיכות החינוך במסגרות לגיל הרך נודעת חשיבות רבה, במיוחד בתקופה זו שבה ילדים רבים חשופים לפגיעה משמעותית, ולכן חשוב להמשיך ולהגדיל את ההשקעה בגיל הרך. במסגרת תהליך העדכון של תקציב המדינה לשנת 2024 עלתה הצעה לקצץ כ-200 מיליון ש"ח מן התקציבים המיועדים לחינוך וטיפול לגיל הרך. אנו חוששים שקיצוץ כה נרחב, במיוחד בתקופה זו, יביא לפגיעה ארוכת טווח בילדים בגיל הרך ובהתפתחותם התקינה, ובכך יוביל לפגיעה בחוסנה של החברה הישראלית.

רשימת מקורות

מרכז טאוב (2023). מלחמת 7 באוקטובר 2023 והשפעותיה על החברה והכלכלה בישראל. **דוח מצב המדינה 2023: חברה, כלכלה ומדיניות**. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

נבון, י', ובוורס, ל' (2023). **ילדים בגיל הרך מתחת לקו העוני**. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

Blank, C. & Shchory, S. (2024). [Home or away? The relation between open or closed educational frameworks, parental distress, and child difficulties in the context of armed conflict](#). *Early Child Development and Care*. (online)

Egan, S. M., Pope, J., Moloney, M., Hoyne, C., & Beatty, C. (2021). [Missing early education and care during the pandemic: The socio-emotional impact of the COVID-19 crisis on young children](#). *Early Childhood Education Journal*, 49(5), 925–934.

Kulic, N., Skopek, J., Triventi, M., & Blossfeld, H. P. (2019). Social background and children's cognitive skills: The role of early childhood education and care in a cross-national perspective. *Annual Review of Sociology*, 45, 557–579.

Sadeh, A., Hen-Gal, S., & Tikotzky, L. (2008). Young children's reactions to war-related stress: A survey and assessment of an innovative intervention. *Pediatrics*, 121(1), 46–53.

Torche, F., & Shwed, U. (2015). The hidden costs of war: Exposure to armed conflict and birth outcomes. *Sociological Science*, 2, 558–581.

נספח

הנתונים נאספו באמצעות סקר אינטרנטי שביצעה עבורנו חברת "הגל החדש" באמצעות iPanel בחודש ינואר 2024. במדגם בוצעה דגימת יתר של הורים מיישובי עוטף עזה וקו העימות בצפון (על פי הגדרת אזורי פיקוד העורף), ובסך הכול נכללו בו 117 הורים מיישובים אלו. עם זאת, חשוב להדגיש שבניתוחים שמתייחסים לכלל המשפחות שנדגמו הנתונים שוקללו כך שלא יינתן משקל יתר למשפחות מיישובי קו העימות.

משאר אזורי הארץ נדגמו הורים לפי מכסות שנקבעו בהתאם להתפלגות המשתנים רמת השכלה ורמת דתיות באוכלוסייה הכללית, כפי שמשקף בסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. כמו כן, הסקר נערך

בקרב משיבים יהודים בלבד בשל קשיים בייצוג של החברה הערבית בפאנלים של חברות סקרים. מאחר שהמדגם התבסס על משיבי פאנל אינטרנטי קיים אי-אפשר לומר שהוא מייצג את כלל האוכלוסייה היהודית בישראל, על אף ההתבססות על מכסות. בפרט, המדגם אינו מייצג את האוכלוסייה החרדית.

הסקר מתבסס על דיווח עצמי של הורים על מצבם ועל מצב ילדיהם הרכים בזמן המלחמה. משתתפי הסקר נשאלו על מידת החשיפה שלהם לאירועים הקשורים למלחמה כמו פינוי ממקום המגורים, גיוס של אחד ההורים למילואים, פגיעה פיזית או נפשית של קרוב משפחה, או חלילה מוות במשפחה. הקשיים ההתנהגותיים והרגשיים של הילדים נמדדו באמצעות "שאלון כוחות וקשיים" (Strengths and Difficulties Questionnaire – SDQ) – שאלון התנהגותי מתוקף ובו 25 היגדים שנועדו לבחון בעיות כמו היפראקטיביות, קשיי ריכוז או קשיים חברתיים. כמו כן נמדדה נסיגה התנהגותית ורגשית של ילדים בזמן המלחמה בהשוואה לימים שקדמו לה, כמו הרטבה במיטה, פחד מרעשים, התפרצויות זעם או קושי להירדם. כדי לזהות אם חלה פגיעה בשגרת חייהם של ילדים צעירים, ההורים נשאלו גם לגבי משך הזמן שבו מסגרת החינוך של ילדיהם הייתה סגורה או אם בשל המצב הביטחוני הם ויתרו על טיפולים התפתחותיים כלשהם עבור ילדיהם. כמו כן נעשה שימוש במדד ההתפתחותי של טיפת חלב על מנת למדוד את מצבם ההתפתחותי של ילדים בגילים שונים.

מצבם הרגשי של ההורים נמדד באמצעות שאלון מתוקף לדיווח עצמי ובו 21 היגדים המודדים מצבים רגשיים שליליים כמו דיכאון, חרדה וסטריס (מדד Depression, Anxiety and Stress Scale – DASS). ההורים נשאלו גם אם בעקבות המלחמה חל שינוי בתפקודם בהיבטים שונים, כגון רמת הסבלנות לילדים או התפקוד בעבודה או בלימודים. לבסוף נאסף מידע על מאפייניהן החברתיים והדמוגרפיים של המשפחות, כמו השכלת ההורים, המצב הכלכלי של המשפחה לפני המלחמה ולאחר שפרצה, יישוב המגורים, גודל המשפחה וכדומה.